

YOLSUZLUKLARIN SOSYO EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ: YATAY KESİT VERİ ANALİZİ

Harun YAKIŞIK*
Ahmet ÇETİN**

Özet: Bu çalışmanın amacı, 2012 yılı yatay kesit verilerini kullanarak 142 ülke için yolsuzluğun belirleyicilerini tahmin etmektir. Çalışmada dört farklı model kullanılmıştır. Bu modellerden ilki, hiçbir sınıflamaya tabi tutulmadan tüm ülkeleri kapsayacak şekilde dizayn edilmiştir. Diğer modeller ise İnsani Gelişme Endeksine (İGE) göre sınıflandırılmıştır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri (i) yüksek, (ii) orta ve (iii) düşük olarak kademelendirilmiştir. Böylece gelişmişlik düzeyi birbirine yakın ülkelerde yolsuzluğun belirleyicileri tahmin edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, 142 ülkeyi kapsayan modelde ekonomik özgürlük, demokrasi ve kişi başı gelir istatistiksel olarak anlamlı çıkmış ve bu değişkenlerdeki artışlar yolsuzlukları pozitif (iyileşme) yönde etkilediği tahmin edilmiştir. Kamu harcama oranı ise istatistiksel olarak anlamlı çıkmasına rağmen bu değişkendeki artış yolsuzlukları negatif (olumsuz) yönde etkilemektedir. Gelişmişlik düzeyine göre gruplandırılan ülke modellerinde yolsuzlukların belirleyicilerinin ülkenin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak değiştiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk, , İnsani Gelişme Endeksi, Ekonomik Özgürlük

SOCIOECONOMIC DETERMINANTS OF CORRUPTION: CROSS-SECTION DATA ANALYSIS

Abstract: The purpose of this study is to estimate the determinants of corruption for 142 countries which have attainable data using cross-section data analysis. Four different models are used in this study. The first model is designed to include all countries without being subjected to any classification. Other models are designed according to the Human Development Index (HDI). Human development level of countries is classified as (i) high, (ii) medium, (iii) low. According to the findings, in the first model which covers 142 countries it is estimated that economic freedom, democracy, the ratio of public expenditure to income and per capita income are statistically significant and an increase in these variables has a positive impact on the corruption. Even though the ratio of public expenditure to income is statistically significant but an increase in the ratio of public expenditure to income has a negative income on corruption. The models in which country classification is based on the human development level, it is estimated that the determinants of corruption are changeable according to the human development level of countries.

Key Words: Corruption, Human Development Index, Economic Freedom

I. Giriş

Tarihi süreç içerisinde yolsuzluk, değişik yöntem ve uygulama örnekleriyle her dönem görülen toplumsal bir olgudur. Yolsuzluğun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin toplumsal sorunu ve siyasi tartışma

* Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

** Doç. Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

konusu haline geldiği bilinen bir gerçektir. Yolsuzlukların 2013 yılı itibariyle ekonomik maliyetinin dünya genelinde 2,3 trilyon dolara (URL,1) ve Avrupa Birliği'nde 120 milyar dolara (URL,2) ulaşması, sorunun boyutlarını yansıtan en önemli göstergelerden biridir. Bu bağlamda yolsuzlukların ekonomik büyüme ve sosyal refahı tehdit etmesi ve ulusal ve uluslararası yıkıcı boyutlara ulaşması sonucu yolsuzluk, araştırmacı ve politika yapıcılarının en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Dolayısıyla yolsuzluk sorununa etkin çözüm üretmek için sorunun temel belirleyicilerinin tahmin edilmesi önem arz etmektedir.

Literatürde yolsuzluğa ilişkin tanımlara baktığımızda, kamu kaynakları ve bu kaynakları kişisel çıkarlar için kullanan taraflar olmak üzere iki kesimi içerdiği görülmektedir. En genel tanımlamaya göre yolsuzluk; kamu gücü ve kaynaklarının kişisel menfaatler elde etmek amacıyla kullanılması olarak ifade edilmektedir (World Bank, 1997: 8; Gray ve Kaufmann 1998:8). Bu tanıma göre yolsuzlukta kamu ve kişisel taraflar arasında çıkar ilişkisi ortaya çıkmakta ve usulsüz olarak kişisel çıkar gerçekleştirilmektedir. Diğer bir tanımlamaya göre yolsuzluğun, kamu malının kamu görevlilerince kişisel çıkar elde etmek için kullanılması yoluyla ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Shleifer ve Vishny, 1993: 519-617). Her iki tanımda dikkatleri çeken konu; kanunsuz ve usulsüz yollarla kişisel menfaatler elde edilmesidir. Kişisel çıkar, para ve/veya para benzeri değer içeren maddi kazançlar olabileceği gibi kişisel statünün güçlendirilmesi ya da geleceğe dönük beklentileri de içerir (Lambsdorff, 2006: 16). Yolsuzluk sorununu arz ve talep yönünden inceleyen çalışmaları da görmek mümkündür (Tanzi, 1998: 559-594). Tanzi çalışmasında yolsuzluğun talep tarafını kaynak yaratmaya zemin hazırlayan vergiler ve fiyat mekanizmasının oluşturduğunu arz tarafını ise kamu gücünü elinde bulunduran idari ve bürokratik yapının oluşturduğunu vurgulamaktadır.

Kamu idaresinin kişisel çıkarlar elde etmek için kamu gücünü kullandığı alanlar ekonomik faaliyet alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik faaliyetlerin önemli bir bileşeni olan üretimin, yönetim tarafından denetlenmemesi durumunda yolsuzluğun artmasına zemin hazırlayacağı açıktır. Üretim sürecinde genel anlamda iki taraf bulunmaktadır. Ekonomik faaliyetleri gerçekleştiren üreticiler ve üretim faaliyetleri sonucunda yaratılan gelirin vergilendirilmesini ve denetimini gerçekleştiren kamu kesimidir. Kamu denetimi ya da kontrol sürecinde üç önemli suiistimal karşımıza çıkmaktadır. Bunlar (i)kamu gücünün, (ii)kamu kurumunun ve (iii)kamu görevinin kötüye kullanılmasıdır. Menfaat elde eden taraflar açısından baktığımızda yolsuzluğun siyasi ve idari mekanizmalarla gerçekleştirildiği görülmektedir. Siyasi yolsuzluk; iktidar partisinin kamunun genel çıkarlarının aksine asimetric bilgi temelli siyasi gücünü yandaş ve paydaşlarının çıkarları doğrultusunda kullanmasıdır (Heidenheimer, 1970:367). İdari yolsuzluk ise; herhangi bir kamu görevlisinin önceliğinin tartışmasız kamu düzeni ve faydası olması gerekirken kamu yetkisini yasaların aksine kişisel çıkarlar için yönlendirmesidir

(Şaylan, 1975: 91; D.D.K, 1996).Yolsuzluk farklı coğrafya ve ülkelerde farklı boyutlarda gerçekleşme alanı bulmakla birlikte, yolsuzluğun uygulama şekilleri benzerlik göstermektedir. Uygulama şekillerinden en yaygını rüşvet olmakla birlikte, adam kayırmacılık, hizmet kayırmacılığı, zimmet, zorla yiyicilik (irtikap), haraç alma (ihtilas), patronaj ve görevi suiistimal, oy ticareti ve oy satın alma, rant kollama, partizanlık, lobicilik gibi şekiller de yolsuzluk türleri uygulamada ortaya çıkan yöntemlerdendir (Aktan, 1997:66-75).

Yolsuzluk sorununa etkin ve kalıcı çözümler üretilmesi, yolsuzluğu yaratan faktörlerin belirlenmesi yoluyla gerçekleşecektir. Bu bağlamda yolsuzluğu tetikleyen faktörlerin neler olduğunu tahmin etmeye yönelik çalışmalara baktığımızda, farklı ülke ve ülke grupları için farklı faktörler ortaya konulmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, herhangi bir sınıflama yapmaksızın 142 ülke için ve İnsani Gelişme Endeksine göre yüksek, orta ve düşük olarak sınıflandırılmış ülke grupları için yolsuzluğun belirleyicilerini tahmin etmektir. Çalışmada analize konu olan ülkeler ve ülke grupları için 2012 verileri kullanılarak yolsuzluğu etkileyen faktörler yatay-kesit veri analiziyle tahmin edilmeye çalışılacaktır. Çalışmada bağımlı değişken olarak yolsuzluk endeksi, bağımsız değişkenler ise; ekonomik özgürlük endeksi, demokrasi endeksi, kamu harcamalarının milli gelire oranı ve kişi başı gelir kullanılmaktadır. Çalışmanın ikinci kısmında yolsuzluklarla ilgili literatür özetlenmiştir. Kullanılan veriler ve verilerin açıklamaları üçüncü bölümde yapılmıştır. Dördüncü bölümde modeller sonucunda elde edilen ampirik bulgular raporlanmıştır. Sonuç, beşinci bölümde sunulmuştur.

II. Literatür

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi yolsuzluk, kamu gücünün kişisel çıkarlar elde etmek için kullanılarak maddi ve manevi kazanç elde edilmesidir. Ancak literatürde yolsuzlukların toplumlar için sosyoekonomik açıdan zararlı olduğunu ileri süren çalışmaların yanında bazı toplumlar için faydalı olabileceğini ileri süren çalışmalar da bulunmaktadır. Özellikle yolsuzluğun toplumsal yapının gelişmesine katkısının olumlu olabileceğini savunan çalışmaların temel dayanağının ülke yönetiminin bürokratik yapısıdır (Merton, 1957: 72-82). Bu durumda yönetimin dürüst olmasına bakılmaksızın yolsuzluklara, yönetimin işlevselliği açısından göz yumulabileceği ileri sürülmektedir (Berkman, 1983: 98). Yolsuzluğu kamu kesimine istihdam bağlamında değerlendirdiğimizde toplumda dışlanan kesimlerin (özellikle göçmenlerin) siyasi gücün kullanılarak istihdamın genişletilmesi sonucu idari yapının güçleneceğini ve toplumsal baskıların azalacağı savunulmaktadır (Whyte, 1974: 108-128). İletişim kanalları kapalı, kamuyu etkileme yollarını bilmeyen ve yönetimi etkileme güçleri olmayan grupların bir şekilde yönetimle olan çıkar ilişkilerinde şiddete başvurma tehlikesi mevcuttur. Literatürde, bu grupların şiddet ve baskılarının azaltılması için yolsuzluk yardımlarıyla yönetim ile etkili bir ilişki kurabileceklerini savunan yaklaşımları da görmekteyiz (Sherman, 1974: 191-208).

Literatürde yolsuzluğun toplumsal yapının gelişmesine katkı yapacağını savunan görüşlerin yanı sıra ekonomik gelişmelere olumlu katkılarının olabileceğini savunan görüşler de yaygındır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde rüşvetle verimli yatırımların ülkeye gelmesi durumunda, vergi kayıpları sonucu oluşacak olumsuz etkinin rüşvet ile gelen yatırımların getirisinden daha az olacağı ileri sürülmektedir. Bu durumda rüşvet, daha kötü sonuç doğurma tehlikesi olan siyasal ideolojinin olumsuz etkilerini azaltacaktır (Leff, 1964: 8-14; Dwivedi ve Jabbar, 1988:1)

Yolsuzlukların toplumsal ve ekonomik yapıya olumlu katkıları açıklayan yaklaşımların yanında olumsuz etkilerini açıklayan yaklaşımların daha ağırlıkta olduğunu söylemek mümkündür. Yolsuzluklar, vergi kaçırma ve vergiden kaçınmaya benzeyen görünmez faaliyetleri içerdiğinden bu faaliyetlerin toplumda yaygınlaşması ve geleneksel hale gelmesi sonucu kamu ve özel kesimler arasında saadet zincirlerinin kurulma tehlikesi ortaya çıkacaktır (Berkman, 1983: 98). Bu bağlamda değerlendirildiğinde yolsuzluğun en belirgin olumsuz etkisi, kamu harcamalarının iç finansman kaynağı olan vergi kayıplarına sebep olmasıdır (Tanzi 1998; Potanlar 2010). Bunun yanında, kaynak dağılımının etkinliğinde rasyonel kararların alınmasında önemli sinyal olan fiyat ve talep, karar mekanizması dışında bırakılarak kaynak dağılımı rüşvet bağlamında değerlendirilerek kaynakların etkisiz dağılımı tehlikesini gündeme getirecektir (Shimpalee ve diğ., 2006: 129-130). Ghura (1998), 39 Afrika ülkesine yönelik vergi kayıpları ve yolsuzluk ilişkisini ortaya koyan çalışmasıyla, yolsuzlukların artması durumunda bu ülkelerde vergi gelirlerinin GSYH'ya olan oranının azaldığını ortaya koymuştur. Fisman ve Svensson (2002:63-75), Uganda'da yaptıkları çalışmada yolsuzlukların, firmaların büyüme hızlarını düşürdüğü sonucunu elde etmiştir.

Literatürde yolsuzlukların vergi gelirlerini olumsuz etkilediğini ortaya koyan çalışmaların dışında ekonominin diğer alanlarını da olumsuz etkilediğini ortaya koyan çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmalardan bazıları yolsuzlukların olumsuz etkilerini;

- (i) yerli ve yabancı yatırımları olumsuz etkilediği hatta azalttığı, bunun yanında verimsiz yatırımları teşvik ettiği,
- (ii) kaynak dağılımını etkisiz hale getirerek kamu gelirlerini düşürdüğü,
- (iii) bürokrasi olduğundan yolsuzlukların bir nebze bürokrasiyi ortadan kaldıracığı yaklaşımlarının tersine bürokrasiyi daha da artırdığı ve toplumda adaletsizlik ve eşitsizlikleri tetiklediği,
- (iv) mal ve hizmet maliyetlerini artırarak kamu mallarının kalite ve verimini düşürdüğü şeklinde açıklamaktadırlar (Dye ve Staphenurst, 1998; Mauro,1998; Del Monte ve Papagni, 2007:379-396).

Yolsuzlukların sosyoekonomik olumlu ve olumsuz etkilerinin yanında yolsuzlukların temel belirleyicileri ve etkilerine yönelik çok sayıda çalışmayı da görmek mümkündür. Yolsuzluk kayıtlara geçmeyen faaliyetleri içerdiğinden

kayıp ve kazançlarının tüm boyutlarıyla ortaya konması güçleşmektedir. Bu bağlamda yolsuzluğun ülke ekonomisine ve toplumsal yapısına etkilerinin ortaya konulması, yolsuzluğun belirleyicilerinin tahmin edilmesiyle daha rasyonel hale geleceği açıktır.

Literatürde yolsuzluğun belirleyicilerini tahmin etmeye yönelik çalışmalarda yaygın olarak demokrasi endeksi, kişi başı gelir, insani kalkınma endeksi, ekonomik özgürlük endeksi, kamu harcamaları, borç oranı, şehirleşme oranı gibi değişkenler kullanılmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalara baktığımızda elde edilen sonuçların farklılık gösterdiği görülmektedir. Kamu ve özel hakların güvencesi olan demokratik rejimlerini sağlam temellere oturtmuş ülkelerde yolsuzluk düzeylerinin düşük seviyelerde olmasına karşın demokratikleşme sürecinde sorunlar yaşayan ülkelerin daha yüksek yolsuzluk seviyelerine sahip olduğu görülmektedir (Paldam,1999: 9). Broadman ve Recanatini (2000), ve Sung (2004:179-194), yaptıkları çalışmalarda, demokratikleşmenin yolsuzluklar üzerinde azaltıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmalarda temel vurgu bir ülkede demokratikleşmedeki başarının politik yolsuzluğun büyüklüğüne bağlı olduğu ve politik yolsuzluk azaldıkça demokratikleşmede başarının arttığı yönündedir. Treisman (2000:399-457), kurumsal hukuk devleti geleneğinde uzun bir geçmişi olan ülkelerin daha düşük yolsuzluk seviyesine sahip olduklarını ortaya koymuştur. Araştırmacı ayrıca, yüksek seviyede kalkınma endeksine sahip ve ekonomik olarak dışa daha açık ülkelerin daha düşük yolsuzluk seviyelerine sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Rock (2007:1-18), gelişmiş ve gelişmekte olan ülke grupları üzerine yaptığı çalışmada demokrasi ve yolsuzluk arasında, demokrasinin ilk aşamalarında yolsuzluk artarken ilerleyen aşamalarında düşmeye başladığını ve ilişkinin tersine U hipotezine benzeştiği sonucuna ulaşmıştır. Rock (2009:55-75), yolsuzluklarla demokrasi arasında ters U hipotezine benzer bir ilişkiyi ortaya koymasının yanında şeffaf ve hesap verebilir kurumların yolsuzlukları kontrol etmede daha etkin olduğunu ortaya koymaktadır. Kalenborn ve Lessman (2012) ise demokratikleşmenin gerçekleştirilmesinde etkin basın özgürlüğünün sağlanmasının yolsuzlukların kontrol edilmesinde etkili olacağını vurgulamışlardır. Benzer çalışmayı yapan Tiwari (2012:17-28) demokrasi ve bürokrasi ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi incelemiş ve yolsuzlukların azaltılmasında başarı şansının demokratikleşmede sağlanan olumlu gelişmelerle doğru orantılı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Campbell ve Saha (2013:290-303), özellikle Asya-Pasifik ülkeleri özelinde yolsuzluk ve demokrasi arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemi ile inceleyerek diktatörlük rejimlerinden daha demokratik rejimlere geçildikçe yolsuzlukların azaldığını ortaya koymuştur. Yardımcıoğlu (2013:437-457), Orta Asya Cumhuriyetleri'ne yönelik çalışmada, demokrasi ve yolsuzluk arasında uzun dönemde bir eşbütünlük ilişkisi olduğunu tespit etmiş ve yolsuzlukla mücadele etmek isteyen ülkelerin demokratikleşmeye yönelik uygulamalara daha fazla önem vermesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Mohatdi ve Roe (2003:

445), Rusya, Türkiye ve Latin Amerika ülkelerine yönelik yaptığı çalışmalarda, yeni demokratikleşen bu ülkelerde demokratikleşme sorunlarının yolsuzlukların artmasına etki ettiği sonucuna ulaşmıştır. Dolayısıyla yolsuzluklarda başarı şansını artırmak isteyen ülkelerin demokratikleşme sürecinde hakların güvence altına alması gerektiğini vurgulamak mümkündür (Paldam,1999: 9). Sung (2004:179-194), 103 ülke üzerine yaptığı çalışmasında yolsuzluklarda başarı kriteri olarak önceliğin politik yolsuzluğa verilmesi gerektiği, politik yolsuzluklarda sağlanan başarının demokratikleşmeyi artıracığı ve buradan da yolsuzlukların azaltılmasında etkili olacağını ileri sürmektedir.

Ülkelerdeki demokrasi seviyeleriyle yolsuzluklar arasında ilişki bulan bu çalışmalara karşın, demokrasi kültürünün yerleşmiş olması ya da olmamasının yolsuzluk üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalara da rastlamak mümkündür (Sayan ve Kışlalı, 2004). Yolsuzlukların demokratik ülkelerde ekonomi üzerine doğrudan bir etkisi olmadığını ancak demokratikleşme sorunu yaşayan ülkelerde ise yolsuzlukların ekonomi üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur (Drury ve diğ., 2006: 121-136). Peyton ve Belasen (2012: 29-43) aynı şekilde 159 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke üzerine yaptıkları çalışmalarında demokrasi ile yolsuzluklar arasında belirgin bir ilişki bulmamışlardır. Ancak demokratikleşme sürecini tamamlamış ülkelerde yolsuzlukların azaldığı buna karşın demokrasi sorunu yaşayan ülkelerde ise yolsuzlukların artarak devam ettiğini belirtmişlerdir.

Literatürde ülkelerin yolsuzluk seviyelerini demokrasi seviyesinin yanında, ülkelerde mevcut ekonomik özgürlüklerle de ilişkili olduğunu ileri süren çalışmaları görmek mümkündür. Bu çalışmalardan en dikkat çeken Paldam (1999), 85 ülkeyi içeren çalışmasında, demokratik toplumlarda yolsuzluklar daha düşük seviyelerde seyrederken, ekonomik özgürlüklerin daha düşük seviyelerde olduğu ülkelerde daha fazla yolsuzlukların görüldüğünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla demokratikleşmenin tek başına yolsuzluklarla mücadelede yeterli olmayacağı bunun aynı zamanda geniş ekonomik özgürlüklerle desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Saha ve Su (2012) 100 ülkeyi kapsayan çalışmalarında, demokrasi, ekonomik özgürlükler ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi araştırmışlar, Paldam (1999) 'ın bulgularına benzer şekilde, demokrasinin yolsuzluğun azaltılmasında etkili olduğu ancak ekonomik özgürlüklerin yolsuzluğun kontrol edilmesinde ve azaltılmasında kilit bir rol üstlendiği bulgularını elde etmişlerdir.

Düzenlemeler ve lisanslar aracılığı ile ekonomik faaliyetlere devlet müdahalelerinin bürokratik engelleri artırdığı ve aynı zamanda yolsuzlukların da artma tehlikesinin saklı olduğunu ortaya koyan literatürde çok sayıda çalışma mevcuttur (Mauro, 1997:4; Sandholtz ve Koetzle, 2000:31-50; Graeff ve Mehlkop, 2003:605-620). Bu çalışmalardan özellikle Mauro (1997) yaptığı araştırmada, ekonomik faaliyetlerin gerçekleştiği alanları daha özgür hale

getiren liberalleşme ve özelleştirmeye yolsuzlukların nasıl azaltılacağını ortaya koymaktadır.

Aynı şekilde, literatürde yolsuzluk-demokrasi ve yolsuzluk-ekonomik özgürlükler arasında ilişkiyi araştıran çalışmaların yanında, yolsuzluk-GSMH ilişkisini araştıran çalışmalar da önem arz etmektedir. Gunardi (2008) yolsuzlukla gelir arasında mevcut ilişkiyi fakir mallar benzetmesiyle açıklamaktadır. Nasıl ki fakir malların talebi gelir arttıkça düşmekte ise, yolsuzlukların da gelir artışıyla düşme eğilimine gireceğini vurgulamaktadır. Diğer taraftan düşük geliri, yolsuzlukların artışı tetikleyen bir faktör olarak görmektedir. Düşük gelir seviyesine sahip ülkelerde yolsuzlukların yüksek seviyelerde olması bu ülkelerde bozulan iş ahlakıyla ilişkilendirilmektedir (Sandholtz ve Koetzle, 2000: 36-37). Aynı şekilde yolsuzlukların verimli ekonomik faaliyetlerin önünde bir engel olduğu ve bu faaliyetlerdeki sürekliliğin GSMH'nin artış hızını düşürdüğü ileri sürülmektedir (Del Monte ve Papagni, 2007:379-396). Mo (2001:66-79) ise çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmış ve yüksek seviyelerdeki yolsuzlukların GSMH'yi azalttığını vurgulamıştır. Benzer şekilde Salisu (2000) Nijerya özelinde yaptığı çalışmasında yolsuzlukların GSMH'yi olumsuz etkilediğini ileri sürmüştür.

Son olarak yolsuzluk-kamu harcamaları ilişkisini inceleyen çalışmalara baktığımızda ilişki, devletin ekonomideki büyüklüğü bağlamında değerlendirilmektedir. Kamu harcamalarının GSYH'deki oranı devletin ekonomideki büyüklüğünü gösteren bir ölçüt olarak değerlendirilmektedir. Bu alanda yapılan çalışmaların temel bulguları kamu harcamalarının GSMH içindeki payı arttıkça yolsuzlukların da arttığı yani bu ilişkinin pozitif olduğu yönündedir (La Porta vd., 1999:222-279; Sandholtz ve Koetzle, 2000:31-50; Shen ve Williamson, 2005:327-345; Pellegrini ve Gerlagh:245-263, 2008; Fiorino ve Galli, 2010). Aynı zamanda devletin ekonomideki artan büyüklüğü, yolsuzlukların ekonomik sebeplerinden biri olarak görülmektedir (Del Monte ve Papagni, 2007:379-396; Ali ve Isse, 2003: 463).

Kruger (1974:291) ve Vittal (1999) kamu harcamalarının neden yolsuzluklara sebep olduğunu sorgulayan çalışmalarında, kamu harcamalarının gerçekleşme aşamalarında rekabetin ve şeffaflığın olmamasının yolsuzluklara sebep olduğu sonucuna ulaştıkları görülmektedir. Dolayısıyla Kruger (1974) ve Vittal (1999) kamu harcamalarının temelde yolsuzluklara sebep olmadığı, ancak kamunun harcamalarda rekabeti ve şeffaflığı sağlayamamasının yolsuzluklara sebep olduğunu iddia etmektedir. Dökmen (2005: 64) ise yolsuzlukları ülkelerdeki eksik altyapı yatırımlarına dayandırmakta ve bu yatırımların gerçekleşme aşamalarında yolsuzluğun ortaya çıkacağını ileri sürmektedir. Baldemir vd. (2005) ise Türkiye bağlamında yaptığı çalışmasında kamunun yolsuzluk yaratmasının denetimsizlikten ve kamunun hantallaşmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir.

Literatürde yolsuzluklarla kamu harcamaları arasında doğru orantı olduğunu ileri süren bu çalışmaların aksine, kamu harcamalarının yolsuzlukların

artışında herhangi bir etkisinin olmadığını ileri süren çalışmalar da mevcuttur (Khan, 2006; Montinola ve Jackman, 2002:147-170; Pellegrini ve Gerlagh, 2008:245-263). Literatürde kamu harcamaları ve yolsuzluklar arasında ilişki olmadığını vurgulamanın ötesinde kamunun ekonomideki etkinliğinin artmasının yolsuzlukların artışını engelleyeceğini ileri süren çalışmaları da görmek mümkündür (Fisman ve Gatti, 2002:325-345; Goel ve Budak, 2006:240-250; Goel ve Nelson, 2010:433-447).

III. Veriler

Literatür kısmında ayrıntılı olarak bulguları açıklanan çalışmalar, yolsuzluğu etkileyen faktörlerin farklı yapılarda olduğu ve yolsuzluğun belirleyicilerinin bir faktöre indirgenemeyeceğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla literatür çalışmaları referans alınarak bu çalışmada bağımlı değişken olarak yolsuzluk endeksi, açıklayıcı değişken ise demokrasi endeksi, kişi başı gelir, ekonomik özgürlük endeksi ve kamu harcama oranı kullanılmaktadır. Yapılan analizlerde bağımlı değişken olarak Uluslararası Saydamlık Derneği'nin yolsuzluk algı endeksi kullanılmıştır. Endekste yükselme yolsuzluklarda iyileşmeyi ifade ederken endeksin düşmesi yolsuzluğun arttığını ifade etmektedir. Çalışmamızda bağımsız değişken olarak Ekonomik Özgürlük Endeksi (URL,5)¹, Demokrasi Endeksi (URL,7), Kamu Harcamalarının GSYH'ya Oranı (URL,8), ve Kişi Başına Düşen GSYH (URL,9) değişkenleri kullanılmıştır.

Çalışmalarda genel olarak kullanılan üç farklı yolsuzluk endeksi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Dünya Bankası tarafından hesaplanan "Yolsuzluk Kontrolü" (Control of Corruption) endeksi, ikincisi Uluslararası Saydamlık Derneği'nin tarafından hesaplanan "Yolsuzluk Algısı Endeksi" (Corruption Perceptions Index) ve üçüncüsü ise Political Risk Services tarafından hesaplanan "Uluslararası Ülke Riski Rehberi" (International Country Risk Guide, ICRG) endeksidir. Bu çalışmada Uluslararası Saydamlık Derneği'nin geliştirmiş olduğu yolsuzluk algısı endeksi kullanılmıştır. Yolsuzluk algısı endeksi, uzmanlar gözüyle hesaplanmış 13 farklı parametre kullanılarak²

¹Ekonomik özgürlük, iş özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, parasal özgürlük, hükümetin ekonomik büyüklüğü, mali özgürlük, mülkiyet hakları, yatırım özgürlüğü, finansal özgürlük, yolsuzluk endeksi ve işçi özgürlüğü olmak üzere 10 farklı endeksten oluşmaktadır. Bizim çalışmamızda yolsuzluk ve kamu harcamaları değişken olarak kullanıldığından ekonomik özgürlükler endeksinden bu iki değişken çıkartılarak sekiz endeks bileşeninden elde edilmiştir.

²Index 2012: African Development Bank Governance Ratings, Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Indicators, Bertelsmann Foundation Transformation Index, Economist Intelligence Unit Country Risk Ratings, Freedom House Nations in Transit, Global Insight Country Risk Ratings, IMD World Competitiveness Yearbook, Political and Economic Risk Consultancy Asian Intelligence, Political Risk Services International Country Risk Guide, Transparency International Bribe Payers Survey,

araştırmaya konu olan ülkelerde, kamu sektöründe görülen yolsuzluk algısını ortaya koymayı hedeflemektedir. Endeks 0 ile 100 arasında rakamlar almaktadır. Rakamlar 100'e yaklaştığında yolsuzlukların azaldığını, 0'a yaklaştığı zaman ise yolsuzlukların arttığını göstermektedir (URL,3)

Çalışmamızda bağımsız değişkenlerden demokrasi için "Economist Intelligence Unit" (URL,4) tarafından hesaplanan demokrasi endeksi kullanılmaktadır. Endeksin hesaplanmasında seçim süreci ve çoğulculuk, insan hakları, hükümetin işleyişi, siyasal katılım ve politik kültür gibi alt parametreler kullanılmaktadır. Endeks 0'dan 10'a kadar değerler almaktadır. Rakamlar 10'a yaklaştıkça indeksin iyileştiği, 0'a yaklaştıkça indeksin kötüleştiği anlamına gelmektedir.

Çalışmamızda kullanılan bağımsız değişkenlerden bir diğeri ekonomik özgürlük endeksidir. Endeks, 1995 yılından beri "The Heritage Foundation ve The Wall Street Journal" tarafından 10 farklı parametre kullanılarak hesaplanmaktadır. Bu parametreler; iş özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, parasal özgürlük, hükümetin büyüklüğü, mali özgürlük, mülkiyet hakları, yatırım özgürlüğü, finansal özgürlük, yolsuzluk özgürlüğü ve işçi özgürlüğüdür. Endeks 0 ile 100 arasında rakamlar almaktadır. Rakamlar 100'e yaklaştığında yolsuzlukların azaldığını, 0'a yaklaştığı zaman yolsuzlukların arttığını göstermektedir. "The Heritage Foundation ve The Wall Street Journal" tarafından ekonomik özgürlüklerden nelerin hedeflendiği açıkça belirtilmektedir. Her bireyin en temel hakkı kendi emeğini ve mülkünü kontrol etmektir. Ekonomik olarak özgür toplumlarda bireyler, istedikleri yer ve şekilde çalışma, üretim, tüketim, yatırım yapma alanlarında özgürdür ve bu özgürlükleri hükümetler tarafından korunmakta ve hükümetler tarafından sınırlandırılmayacağı garanti altına alınmaktadır. Yine ekonomik olarak özgür toplumlarda hükümetler, emeğin, sermayenin ve malların serbestçe dolaşımını ve özgürlükleri sınırlandıran faktörleri ortadan kaldırmayı, özgürlükleri daha ileri götürmeyi ve özgürlükleri sürdürmeyi taahhüt eder" temeline dayandırılmaktadır (URL,5).

Çalışmamızda ülkelerin benzer gruplar halinde sınıflandırılmasında kullandığımız İnsani Gelişme Endeksi (İGE) üç temel bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler; doğuşta yaşam beklentisi, eğitim ve kişi başına gelirdir. Bileşenlerin yapısı itibariyle değerlendirildiğinde, endeks genel itibariyle ekonomik çıktılardan çok ülkenin yaşam kalitesi hakkında bilgi vermektedir. Endeksin hesaplanmasında kullanılan üç alt bileşenlerin endeks değerleri ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Bu bileşenlerden eğitim endeksinin Yetişkin Okur Yazarlık Endeksi ve Okullaşma Endeksi olmak üzere iki alt bileşeni bulunmaktadır. Sonuçta insani gelişme endeksi; eğitim, doğuşta yaşam

beklentisi ve gelir endekslerinin geometrik ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. İnsani Gelişme Endeks değeri “0-1” arasında değişen değerler almakta, değer 1’e yaklaştıkça ülkenin insani gelişmede iyileşme, 0’a yaklaştıkça ise ülkenin insani gelişmede sorunlarının olduğunu göstermektedir (URL,6).

IV. Ampirik Bulgular

Analizde verisine ulaşılabilen toplam 142 ülke kullanılmıştır (Bkz Ekler Tablo1, Tablo 2 ve Tablo3). Bu ülkeler, nüfus, gelişmişlik ve ekonomik büyüklük gibi ölçütlere göre büyük farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla elde edilecek bulguların hangi ülkeler için geçerli olacağı belirsizlik yaratmaktadır. Bu nedenle ülkelerin belirlenen bir kritere göre sınıflandırılması bulguların yorumlanması açısından çok faydalı olacaktır. Ülkelerin sınıflandırması gelir, eğitim, nüfus, demokrasi, yolsuzluk, kamu harcamaları gibi birçok farklı kritere göre yapılabilir. Bu çalışmada sınıflandırma İGE’ne göre yapılmıştır. İGE’nin tercih edilme nedeni, bu endeksin hesaplanmasında üç parametre kullanılmasıdır. Bu parametrelerden eğitim endeksi bilgiyi, yaşam beklentisi endeksi sağlıklı uzun ömrü ve gelir endeksi yaşam standardını yansıtan sosyoekonomik göstergeleri birlikte kapsamaktadır. Sosyoekonomik göstergeleri kapsayarak yapılan bir sınıflandırma tek bir kritere göre yapılan sınıflandırmaya göre daha homojen ülke gruplarının oluşmasını sağlamaktadır. İGE’ne göre yapılan sınıflandırmada 142 ülke İGE değerine göre büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır (URL,6). Sıralama üç kademeye ayrılmıştır. En yüksek ilk kademeye “yüksek İGE’li ülkeler”, en yüksek ikinci kademeye “orta İGE’li ülkeler” ve son kademeye “düşük İGE’li ülkeler” nitelemesi yapılmıştır (Ülke gruplarını görmek için Ekler kısmında Tablo2, Tablo 3 ve Tablo 4’e bakınız). Kademeler yapılırken endekste eşik değerler belirlemektense sıralama sayısı esas alınmıştır. Bunun nedeni endeksin homojen dağılım göstermemesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin endeks 0-100 aralığında olmasına rağmen en düşük değeri 0,304 ve en büyük değer 0,955’tir. Bu değerler arasında eşik değerler belirlenerek kademelendirme yapıldığında kademelerdeki ülke sayıları giderek azalmaktadır. Ülke sayılarının azalması ise ekonometrik analizleri zorlaştırmaktadır. Bu tür sakıncalardan kaçınmak için sıralamada ilk 47 ülke (Tablo 2) ilk kademe (yüksek), sıralamada 48-94 arasında olan ülkeler (Tablo 3) ikinci kademe (orta) ve son olarak sıralamada 95-142 arasındaki ülkeler (Tablo 4) üçüncü kademe (düşük) olarak belirlenmiştir.

Analizde dört farklı model tahmin edilmiştir. Birinci modelde hiçbir sınıflama yapılmadan 142 ülkenin tamamı 2012 yılı yatay kesit verileri ile tahmin edilmiştir. İkinci, üçüncü ve dördüncü modeller İGE’ne göre sınıflandırılmış ve sırasıyla “yüksek”, “orta” ve “düşük” insani gelişme düzeyine sahip ülkeler olarak kademelendirilerek tahmin edilmiştir.

Tablo1’de 142 ülkeyi kapsayan model 1 sonuçlarına göre ekonomik özgürlük, demokrasi, kamu harcama oranı ve kişi başına düşen gelir istatistiksel

olarak anlamlı çıkmıştır. Ekonomik özgürlük, demokrasi ve kişi başına düşen gelir ile yolsuzluk arasındaki ilişki beklendiği gibi pozitif çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, bu değişkenlerdeki iyileşme (yükselme), yolsuzlukta iyileşmeye (endeks değerinde yükselmeye) neden olmaktadır. Kamu harcama oranıyla yolsuzlukların iyileşmesi arasında ise negatif ilişki bulunmuştur. Kamu harcama oranının artması yolsuzlukların da artmasına neden olmaktadır.

Tablo 1: İnsani Gelişme Endeksine Göre Sınıflandırılmış Ülke Gruplarına Göre Yolsuzlukların Belirleyicileri

	Tüm Ülkeler	İnsani Gelişme Endeksine Göre Sınıflandırılmış Ülkeler		
		Yüksek İGE'li Ülkeler (İGE:0.955-0.775)	Orta İGE'li Ülkeler (İGE:0.773-0.617)	Düşük İGE'li Ülkeler (İGE:0.608-0.304)
Modeller	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Ekonomik Özgürlük	0.636850*** (63.16906)	1.355950*** (6.473209)	0.492466*** (3.966745)	0.358492** (2.436963)
Demokrasi	1.844913*** (56.53223)	1.984191* (1.768909)	1.767722*** (2.722388)	2.039653*** (2.705605)
Kamu Harcama Oranı	-0.051162*** (-27.28729)	-0.076165 (-1.144180)	-0.015344 (-0.245440)	-0.136051** (-2.009332)
Kişi Başına Düşen Gelir	0.000531*** (55.74188)	0.000392*** (5.214741)	0.000480 (1.645466)	-0.000155 (-0.487874)
Sabit	-14.29014*** (-26.66974)	-61.66385*** (-4.619180)	-9.160609 (-1.124375)	9.392159 (1.190020)
Düzeltilmiş R ²	0.994	0.815	0.489	0.323
Ülke Sayı	142	47	47	48
Açıklamalar				
a. *, ** ve *** sırasıyla %10, %5 ve %1 düzeyinde anlamlılık düzeyini göstermektedir.				
b. Tüm model Breusch Pagan Godfrey değişen varyans testine tabi tutulmuşlar ve sadece tüm ülkeleri kapsayan birinci modelde değişen varyans sorunuyla karşılaşmıştır. Model 1'de ters standart sapma yöntemi ve 1/(hata terimi) ² ağırlıklandırmasıyla değişen varyans sorunu giderilmiştir.				
c. Katsayıların altındaki parantez içindeki değerler t-istatistiği göstermektedir.				
d. Ekonometrik tahminler EViews 7 programıyla yapılmıştır.				

İGE değeri en yüksek 47 ülkenin oluşturmuş olduğu model 2'ye göre ekonomik özgürlük ve kişi başına düşen gelir istatistiksel olarak anlamlı ve beklendiği gibi pozitif işaretliken kamu harcama oranı istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Demokrasi ise ancak %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Gelişmişlik düzeyi orta olan ülkelerin oluşturmuş olduğu model 3'e göre ekonomik özgürlük ve demokrasi istatistiksel olarak anlamlıyken kamu harcama oranı ve kişi başına düşen gelir anlamsız çıkmaktadır.

Gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkelerden oluşan model 4'e göre ekonomik özgürlük, demokrasi ve kamu harcama oranı anlamlıyken kişi başına düşen gelir anlamsız çıkmaktadır.

Elde edilen bulgular toplu olarak değerlendirildiğinde, ekonomik özgürlükler, demokrasi, kamu harcamaları ve kişi başına gelir 142 ülke dikkate alındığında hepsi istatistiksel olarak anlamlı çıkmaktadır. Buna rağmen, bu değişkenler insani gelişme düzeyleri farklı olan ülkelerde farklılık gösterebilmektedir.

Ekonomik özgürlük, tüm ülke gruplarında anlamlı olduğundan yolsuzluğu etkileyen en güçlü değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle ülkenin hangi gelişme düzeyinde olduğuna bakmaksızın ekonomik özgürlükleri geliştirmesi yolsuzlukları azaltacaktır.

Yolsuzlukları etkileyen ikinci en güçlü değişken demokrasi düzeyidir. Demokrasi, orta ve düşük gelişme düzeyindeki ülkelerde etkiliyken yüksek gelişme düzeyine sahip ülkelerde etkisini yitirmektedir. Bu sonuca göre insani gelişme düzeyi orta ve düşük olan ülkelerde demokrasi düzeyinin gelişmesi yolsuzlukları azaltacaktır.

Kamu harcamalarının milli gelire oranı sadece gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkelerde istatistiksel olarak anlamlı ve yolsuzlukları olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Dolayısıyla gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkelerde kamu harcama oranı yükseldikçe yolsuzluklar da artış göstermektedir. Bu nedenle bu ülkelerin kamu harcama oranlarını düşürmeleri veya kamu harcamalarında suiistimallerin azaltılması için ekonomik özgürlüğün ve demokrasi düzeyinin yükseltilmesi gerekmektedir.

Kişi başına düşen gelir ise sadece gelişme düzeyi yüksek ülkelerde anlamlıyken gelişme düzeyi orta ve düşük olan ülkelerde etkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle gelişmişlik düzeyi orta ve düşük olan ülkelerin kişi başına gelirlerini yükselterek yolsuzluklarda iyileşmeye gidemeyecekleri ancak ekonomik etkinliği ve demokrasi düzeyini geliştirerek yolsuzluklarla mücadele edebileceği görülmektedir.

Türkiye gelişmişlik düzeyi orta olan ülke grubunda orta sıralarında bulunmaktadır. Türkiye, grubunun orta sırasında olduğundan grubunun özelliklerini yansıtacağı düşünülmektedir. Türkiye için yolsuzluklarla mücadelede ekonomik özgürlük ve demokrasi etkiliyken, kamu harcama oranı ve kişi başı gelir etkisiz görülmektedir. Türkiye'nin ekonomik özgürlükleri temsil eden iş özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, parasal özgürlük, mali özgürlük, mülkiyet hakları, yatırım özgürlüğü, finansal özgürlük ve işçi özgürlüğü ile demokrasi düzeyini temsil eden seçim süreci ve çoğulculuk, insan hakları, hükümetin işleyişi, siyasal katılım ve politik kültür gibi alanlarında gelişme göstermesi yolsuzluklarla mücadelesine destek sağlayacaktır.

V. Sonuç

Bu çalışmada 2012 yılına ait 142 ülkenin yatay kesit verileriyle ekonomik özgürlük, demokrasi, kamu harcama oranı ve kişi başı gelirin yolsuzluklar üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmada ülkeler insani gelişme endeksine göre yüksek, orta ve düşük gelişme düzeyine sahip ülkeler olmak üzere üç kademe değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre 142 ülke dikkate alındığında tüm değişkenlerin yolsuzluk üzerinde etkili olduğu ama kamu harcama oranının yükselmesinin yolsuzlukları olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. İGE'ne göre sınıflandırma yapıldığında gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerde ekonomik özgürlük ve kişi başına gelirin; gelişmişlik düzeyi orta olan ülkelerde ekonomik özgürlük ve demokrasinin ve son olarak gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkelerde ekonomik özgürlük, demokrasi ve kamu harcama oranının yolsuzlukla mücadelede etkili olduğu tahmin edilmiştir.

Türkiye gelişmişlik düzeyinde orta gruba dahil olduğundan (Tablo 3) iş özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, parasal özgürlük, mali özgürlük, mülkiyet hakları, yatırım özgürlüğü, finansal özgürlük ve işçi özgürlüğü gibi ekonomik kriterlerle ve seçim süreci, çoğulculuk, insan hakları, hükümetin işleyişi, siyasal katılım ve politik kültür gibi demokrasi göstergelerinde gelişme göstermesi yolsuzlukların azaltılmasında etkili olacaktır.

Kaynakça

- Aktan, C. (1997). "Siyasal Patoloji ve Siyasal Yozlaşma", *Yeni Türkiye: Siyasette Yozlaşma Özel Sayısı, Cilt 11, Sayı 14, ss. 66-75.*
- Ali, A.M. ve Isse, H.S. (2003). "Determinants of Economic Corruption: A Cross-Country Comparison", *Cato Journal*, 22, 449-466.
- Baldemir, E., İşçi Ö. ve Görgülü, H. (2005). "MIMIC Model ve Yolsuzluk Üzerine Türkiye Uygulaması", VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, 26-27 Mayıs 2005, İstanbul Üniversitesi.
- Berkman, A. Ü. (1983). "Azgelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet", Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, s.98, Ankara.
- Broadman, H. G. ve Recanatini, F. (2000). "Seeds of Corruption: Do Market Institutions Matter?", *The World Bank Europe and Central Asia Regional Operations Poverty and Economic Management Department.*
- Campbell, N. ve Saha, S.(2013). "Corruption, democracy and Asia-Pacific countries", *Journal of the Asia Pacific Economy*, 18:2, 290-303.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Başkanlığı, (1996). "Yolsuzlukla Mücadeleye Yardımcı Olmak Maksudıyla Alınması Gereken Tedbirlere İlişkin İnceleme Raporu" D.D.K Yayınları, Ankara.
- Del Monte, A. ve Papagni, E. (2007). "The determinants of corruption in Italy: Regional panel data analysis", *European Journal of Political Economy*, 23(2), 379-396.

- Dökmen, G. (2005). "Yolsuzluk ve Kamu Harcamaları İlişkisi: Türkiye Örneği", (Zonguldak: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Z.K.Ü., S.B.E).
- Dwivedi, O. P., Jabbara, G. (1988). Public Service Accountability and Responsibility, Public Service Accountability: A Comparative Perspectives, s.1.
- Dye, K. M., Stapenhurst, R. (1998). 'Pillars of Integrity: The Importance of Supreme Audit Institutions in Curbing Corruption', Economic Development Institute of the World Bank, Washington D.C.
- Drury, A. C., Kriekhaus., J. ve Lusztig, M. (2006). "Corruption, Democracy, and Economic Growth", *International Political Science Review*, Vol 27, No. 2, s.121-136
- Gray, C.W., Kaufmann, D. (1998). "Corruption and Development,". *Finance and Development*, Vol. 35(1): 7-10.
- Fiorino, N. ve Galli, E. (2010). "An Analysis of the Determinants of Corruption: Evidence from the Italian Regions", *POLIS Working Papers*, No.171.
- Fisman, R. ve Gatti, R. (2002). "Decentralization and Corruption: Evidence across Countries", *Journal of Public Economics*, 83, 325-345.
- Fisman, R., Svensson, J. (2002). "Are Corruption And Taxation Really Harmful To Growth? Firm Level Evidence", *Journal of Development Economics*, 63-75.
- Ghura, D. A. D. (1998). "Tax Revenue in Sub-Saharan Africa - Effects of Economic Policies and Corruption"; IMF Working Papers 98/135 International Monetary Fund.
- Goel, R. K. ve Budak, J. (2006). "Corruption in Transition Economies: Effects of Government Size, Country Size and Economic Reforms", *Journal of Economics and Finance*, 30(2), 240-250.
- Goel, R. K. ve Nelson, M. A. (2010). "Causes of Corruption: History, Geography and Government", *Journal of Policy Modeling*, 32, 433-447.
- Graeff, P. ve Mehlkop, G. (2003). "The Impact of Economic Freedom on Corruption: Different Patterns for Rich and Poor Countries", *European Journal of Political Economy*, 19, 605-620.
- Gunardi, S. H. (2008). "Corruption and Governance around the World an Empirical Investigation", *PhD dissertation, Netherlands: PPI Publishers, Enschede*
- Heidenheimer, A. (1970). Political Corruption: Readings In Comparative Analysis, New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Khan, M.H. (2006). "Determinants of Corruption in Developing Countries: The Limits of Conventional Economic Analysis", in International Handbook on the Economics of Corruption, ed. by S. Rose-Ackerman, Edward Elgar Publishing, New York.

- Kalenborn C. ve Lessmann, C. (2012). "The Impact of Democracy and Press Freedom on Corruption: Conditionality Matters", *Cesifo Working Paper No. 3917*.
- Kruger, A. (1974). "The Political Economy of the Rent-Seeking Society", *American Economic Review*, Vol. 64, No. 3, pp. 291-303.
- Lambdsdorff, J.G. (2006). *The Institutional Economics of Corruption and Reform: Theory, Evidence and Policy*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A., Vishny, R.W. (1999). The quality of government. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 15, 222-279.
- Leff, N.H. (1964). "Economic Development through Bureaucratic Corruption." *American Behavioral Scientist*, 8(3):8-14.
- Mauro, P. (1997). "Why Worry about Corruption?" *International Monetary Found, Economic Issues 6*, Washington D.C., 1-13.
- Mauro,P. Corruption: Causes, Consequences, and Agenda for Further Research<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1998/03/pdf/mauro.pdf>
- Merton, R. K. (1957). *Social Theory and Social Structure*, The Free Press, New York, s. 72-82.
- Mo, P.H. (2001). "Corruption and Economic Growth", *Journal of Comparative Economics*, Vol. 9, No. 1, 66-79.
- Mohtadi, H, and Roe, T. L. (2003). Democracy, Rent Seeking, Public Spending and Growth. *Journal of Public Economics*.87 (3-4): 445-466.
- Montinola, G. R. ve Jackman, R. W. (2002). "Sources of Corruption: A Cross-Country Study", *British Journal of Political Science*, 32, Cambridge University Press, 147-170.
- Paldam, M. (1999). "Corruption and Religion: Adding to the Economic Model?", *Working Paper No. 21, Center for Dynamic Modelling in Economics, Department of Economics, University of Aarhus, Denmark*.
- Paldam, M. (1999). "The Big Pattern of Corruption: Economics, Culture, and Seesaw Dynamics", *Working Paper No: 11, Center for Dynamic Modelling in Economics, Department of Economics, University of Aarhus, Denmark*.
- Potanlar, K., Samimi, A. J., Roshan, A. R. (2010). "Corruption and Tax Revenues: New Evidence from Some Developing Countries", *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 4(9), 4218-4222.
- Pellegrini, L. ve Gerlagh, R. (2008). "Causes of Corruption: A Survey of Cross-Country Analyses and Extended Results", *Econ Gov*, 9, 245-263.
- Peyton, K. ve Belasen, A. R. (2012). "Corruption in Emerging and Developing Economies: Evidence from a Pooled Cross-Section", *Emerging Markets Finance and Trade*, Vol. 48, No.2, 29-43.

- Rock, M. T. (2007.) "Corruption and Democracy" *UN/DESA Working paper*, 55: 1-18.
- Rock, M. T. (2009). "Corruption and Democracy", *The Journal of Development Studies*, 45:1, 55-75.
- Sandholtz, W. ve Koetzle, W. (2000). "Accounting for Corruption: Economic Structure, Democracy and Trade", *International Studies Quarterly*, 44(2000), 31-50.
- Shen, C. ve Williamson, J. B. (2005). "Corruption, Democracy, Economic Freedom and State Strength", *International Journal of Comparative Sociology*, 46(4), 327-345.
- Saha, S. ve Su, J.J. (2012). "Investigating the Interaction Effect of Democracy and Economic Freedom on Corruption: A Cross-Country Quantile Regression Analysis", *Economic Analysis & Policy*, Vol. 42 no. 3, December, 389-396.
- Sayan, İ. Ö. ve Kışlalı, M. (2004). "Yolsuzluk Üzerine Ekonometrik Bir Çalışma", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi GETA Tartışma Metinleri*, No.73.
- Salisu, M. (2000). "Corruption in Nigeria", Lancaster University, Management School, *Working Paper*, Lancaster, UK.
- Shimpalee, P. L., Janice, B. B. (2006). "Currency Crises and Institutions", *Journal of International Money and Finance*, Volume: 25
- Shleifer, A., and Vishny, R. W. (1993). "Corruption", *The Quarterly Journal of Economics*, 108, 519-617.
- Sherman, L. W., (1974), "Becoming Bent: Moral Careers of Corrupt Policemen", Lawrence W. Sherman, (Der.), *Police Corruption: A Sociological Perspective*, New York: Anchor Books, ss. 191-208).
- Sung, H. – E. (2004). "Democracy and Political Corruption: A Cross-national Comparison", *Crime, Law & Social Change*, Vol: 41, s.179-194.
- Şaylan, G. (1975). "Toplumsal Değişme, Yönetmelik Bozulma ve Yolsuzluk", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 4, s.83-96.
- Tanzi, V. (1998). "Corruption around the World; Causes, Consequences, Scope, and Cures ", *IMF Staff Paper*, 45(4), 559-594
- Tiwari, A. K. (2012). "Corruption, democracy and bureaucracy", *Theoretical and Applied Economics*, Volume XIX (2012) No. 9(574), 17-28.
- Transparency International, "Background Information to the Corruption Perceptions Index," www.transparency.org/de/documents/cpi/2000/qanda.html. (Erişim Tarihi: 11.02.2014)
- Treisman, D. (2000). "The Causes of Corruption: A cross – National Study", *Journal of Public Economics*, Vol: 76, 399-457.
- Vittal, N. (1999). "Public Expenditure and Corruption," İnternet Sitesi, <http://cvc.nic.in/vscvc/cvcspeeches/99jul3.html>, (Erişim Tarihi: 17.01.2014).

- Whyte, W. F., (1974). "Gambling and the Police in Boston", Lawrence W. Sherman, (Der.), Police Corruption: A Sociological Perspective, New York: Anchor Books, ss. 108-128.
- World Bank. (1997), World Development Report-1997, World Bank, Washington D.C
- Yardımcıoğlu, F. (2013). "Türk Cumhuriyetlerinde Demokrasi Ve Yolsuzluk İlişkisi: Panel Veri Analizi", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 13, Yıl: 13, Sayı: 2, 13:437-457.
- <http://www.heritage.org/index/> (Erişim Tarihi: 27.01.2014)
- <http://www.gsdc.org/go/display&type=Document&id=723> (Erişim Tarihi: 06.12.2013)
- URL,1.http://www.transparency.org/whatwedo/activity/gateway_tools_to_measure_corruption (Erişim Tarihi: 27.01.2014)
- URL,2.<http://www.euronews.com/2014/02/03/corruption-costing-europe-120bn-per-year/> (Erişim Tarihi: 18.01.2014)
- URL,3.
http://www.transparency.org/whatwedo/activity/gateway_tools_to_measure_corruption (Erişim Tarihi: 18.02.2014)
- URL,4.
<http://www.euronews.com/2014/02/03/corruption-costing-europe-120bn-per-year/> (Erişim Tarihi: 05.02.2014)
- URL,5. <http://www.heritage.org/index/>(Erişim Tarihi: 16.01.2014)
- URL,6. <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi> (Erişim Tarihi: 14.01.2014)
- URL,7.
https://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=DemocracyIndex2012
- URL,8. <http://www.tradingeconomics.com/country-list/government-debt-to-gdp2012>
- URL,9. <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

EK 1: Ülkelerin İnsani Gelişme Endeksine Göre Sıralanışı
 Tablo 2: *İnsani Gelişme Endeksi YÜKSEK (0.955-0.775)*
Olan Ülke Grubu (Model 2)

İGE Sıralaması	İGE Puanı	Ülkeler	Yolsuzluk	Ekonomi	Demokrasi	Kamu	Gelir
1	0.955	Norveç	86	70.8	9.93	35.3	99,558
2	0.938	Avustralya	87	84.6	9.22	67.1	67,556
3	0.937	ABD	71	80.7	8.11	46.7	51,749
4	0.921	Hollanda	88	78.0	8.99	20.9	45,955
5	0.92	Almanya	79	74.9	8.34	32.2	41,863
6	0.919	Yeni Zelanda	93	85.4	9.26	45	37,749
7	0.916	İrlanda	80	82.4	8.56	30.4	45,932
8	0.916	İsveç	92	77.0	9.73	8.8	55,041
9	0.913	İsviçre	87	82.3	9.09	65.8	78,925
10	0.912	Japonya	78	73.9	8.08	47	46,720
11	0.911	Kanada	89	83.5	9.08	41.7	52,219
12	0.909	Kore (Güney)	54	72.2	8.13	67.2	22,590
13	0.906	Hong Kong	84	90.5	6.42	91	36,796
14	0.906	İzlanda	85	75.3	9.65	21.8	42,416
15	0.897	Belçika	71	75.8	8.05	12.1	43,372
16	0.895	Avusturya	79	76.0	8.62	15.4	46,642
17	0.895	Singapur	93	86.3	5.88	91.3	51,709
18	0.893	Fransa	68	69.8	7.88	5.3	39,772
19	0.892	Finlandiya	92	78.3	9.06	5.2	45,721
20	0.892	Slovenya	64	67.1	7.88	27.9	22,000
21	0.885	İspanya	61	74.1	8.02	37.1	28,624
22	0.881	İtalya	39	66.2	7.74	19.4	33,072
23	0.875	Lüksemburg	85	76.7	8.88	46.6	103,828
24	0.875	İngiltere	76	80.5	8.21	21.5	39,093
25	0.873	Çek Cumhuriyeti	46	77.0	8.19	36.8	18,683
26	0.86	Yunanistan	35	62.9	7.65	16.2	22,083
27	0.848	G. Kıbrıs	63	77.2	7.29	37.1	26,070
28	0.847	Malta	56	71.3	8.28	43.8	20,848
29	0.846	Estonya	65	78.5	7.61	38.8	16,717
30	0.84	Slovakya	43	72.4	7.35	48.2	16,847
31	0.831	Macaristan	47	74.9	6.96	24.4	12,531
32	0.821	Polonya	53	68.5	7.12	40.3	12,708
33	0.819	Şili	72	78.6	7.54	82.1	15,452
34	0.818	Litvanya	50	78.0	7.24	41.7	14,183
35	0.816	Portekiz	60	68.0	7.92	25.5	20,165
36	0.814	Letonya	43	70.7	7.05	43.8	14,008
37	0.811	Arjantin	29	49.2	6.84	56.9	11,573
38	0.805	Hırvatistan	41	65.4	6.93	45	13,881
39	0.793	Belarus	25	53.8	3.04	34.9	6,685
40	0.792	Uruguay	69	70.2	8.17	68.7	14,703
41	0.791	Karadağ	37	69.6	6.05	31.7	7,041
42	0.788	Rusya	21	54.5	3.74	48.6	14,037
43	0.786	Romanya	37	69.0	6.54	55.1	9,036
44	0.782	Bulgaristan	36	70.1	6.72	50.3	6,978
45	0.782	Suudi Arabistan	47	67.6	1.71	37.3	25,136
46	0.78	Panama	36	66.0	7.08	88.2	9,534
47	0.775	Meksika	31	67.9	6.9	78.3	9,749

Tablo 3: İnsani Gelişme Endeksi ORTA (0.773-0.617) Olan Ülke Grubu (Model 3)

İGE Sıralaması	İGE Puanı	Ülkeler	Yolsuzluk	Ekonomi	Demokrasi	Kamu	Gelir
48	0.773	Kostarika	53	67.1	8.1	90.8	9,386
49	0.769	Malezya	44	68.4	6.41	72.5	10,432
50	0.769	Sırbistan	35	63.2	6.33	39.3	5,190
51	0.76	Trinidad ve Tobago	36	67.9	6.99	65.1	17,437
52	0.754	Kazakistan	29	65.4	2.95	83.4	12,116
53	0.749	Arnavutluk	33	68.6	5.67	69.5	4,000
54	0.748	Venezuela	20	36.7	5.15	67.3	12,729
55	0.745	Gürcistan	38	75.1	3.53	55.8	3,490
56	0.745	Lübnan	25	63.5	5.05	68.2	9,705
57	0.741	Peru	35	70.1	6.47	90.9	6,796
58	0.74	Makedonya	41	72.1	6.16	66.7	4,565
59	0.74	Ukrayna	24	51.0	5.91	29.4	3,867
60	0.737	Mauritius	54	79.0	8.17	83.4	8,120
61	0.735	Bosna Hersek	32	64.6	5.11	24.4	4,556
62	0.734	Azerbeycan	24	62.7	3.15	63.7	7,164
63	0.73	Brezilya	37	60.9	7.12	54.8	11,340
64	0.73	Jamaika	33	69.9	7.39	58.7	5,440
65	0.729	Ermenistan	26	73.4	4.09	74.9	3,351
66	0.724	Ekvador	25	49.2	5.78	64.3	5,425
67	0.722	Türkiye	44	65.3	5.76	58.5	10,666
68	0.719	Kolombiya	35	71.4	6.63	74.1	7,748
69	0.715	Sri Lanka	32	58.7	5.75	81.4	2,923
70	0.713	Cezayir	29	54.1	3.83	47.9	5,348
71	0.712	Tunus	43	59.0	5.67	71.5	4,237
72	0.702	Dominik Cumhuriyeti	30	60.0	6.49	91.4	5,746
73	0.7	Ürdün	47	73.1	3.76	67	4,909
74	0.699	Çin	35	49.1	3	84.1	6,091
75	0.698	Türkmenistan	16	41.1	1.72	93.5	6,798
76	0.69	Tayland	35	65.8	6.55	87.5	5,480
77	0.684	Surinam	37	52.6	6.65	67.5	943
78	0.683	Gabon	28	56.9	3.16	81.5	11,257
79	0.675	Bolivya	28	51.4	5.84	62.2	2,576
80	0.675	Moğolistan	27	65.6	6.35	62.8	3,673
81	0.669	Paraguay	22	63.5	6.26	88.5	3,813
82	0.662	Mısır	31	60.4	4.56	64.1	3,256
83	0.66	Moldova	29	59.6	6.32	38.7	2,038
84	0.654	Filipinler	24	57.2	6.3	89.7	2,587
85	0.654	Özbekistan	16	47.2	1.72	64.9	1,717
86	0.648	Suriye	25	51.0	1.63	78.5	3,289
87	0.636	Guyana	27	54.2	6.05	52	3,584
88	0.634	Botsvana	58	73.1	7.85	53.7	7,238
89	0.632	Honduras	24	60.1	5.84	83.4	2,323
90	0.629	Endonezya	28	55.5	6.76	91.6	3,557
91	0.629	Güney Afrika	45	63.8	7.79	71.9	7,508
92	0.622	Kırgızistan	20	64.4	4.69	66.5	1,160
93	0.622	Tacikistan	21	54.7	2.51	75.5	871
94	0.617	Vietnam	27	52.5	2.89	66.5	1,755

Tablo 4: İnsani Gelişme Endeksi ORTA (0.773-0.617) Olan Ülke Grubu (Model 4)

İGE Sıralaması	İGE Puanı	Ülkeler	Yolsuzluk	Ekonomi	Demokrasi	Kamu	Gelir
95	0.608	Namibya	44	62.8	6.24	73	5,786
96	0.599	Nikaragua	25	58.8	5.56	83	1,754
97	0.591	Fas	34	61.6	4.07	74.8	2,902
98	0.586	Cape Verde	51	65.3	7.92	61.8	3,695
99	0.581	Guatemala	32	60.4	5.88	93.9	3,331
100	0.558	Gana	41	64.7	6.02	48.3	1,605
101	0.554	Ekvator Ginesi	19	47.6	1.83	28	24,036
102	0.554	Hindistan	33	54.7	7.52	74.8	1,489
103	0.543	Kamboçya	21	58.1	4.96	90	944
104	0.538	Bhutan	57	56.8	4.65	55.3	2,399
105	0.536	Svaziland	32	60.5	3.2	56.5	3,042
106	0.519	Kenya	21	59.8	4.71	75.3	943
107	0.515	Bangladeş	24	51.7	5.86	93.9	752
108	0.515	Pakistan	23	54.5	4.57	88.1	1,257
109	0.508	Angora	19	49.4	3.35	53.2	5,482
110	0.483	Madagaskar	26	63.1	3.93	93.6	447
111	0.476	Tanzanya	27	57.9	5.88	80.2	609
112	0.471	Nijerya	24	58.3	3.77	72.3	1,555
113	0.47	Senegal	29	55.8	6.09	78.5	1,023
114	0.467	Moritanya	23	54.4	4.17	71.9	1,106
115	0.466	Papua Yeni Gine	21	55.5	6.32	72.6	2,184
116	0.463	Nepal	22	48.9	4.16	88.1	690
117	0.459	Togo	24	46.7	3.45	85.6	574
118	0.458	Yemen	22	58.5	3.12	62.8	1,494
119	0.456	Haiti	22	50.0	3.96	85.3	771
120	0.456	Uganda	25	62.6	5.16	93	547
121	0.448	Zambiya	30	58.5	6.26	84.9	1,469
122	0.439	Gambiya	32	58.8	3.31	85.5	512
123	0.436	Benin	28	56.2	6	79.9	752
124	0.434	Ruanda	40	66.3	3.36	78.5	620
125	0.432	Fildişi Sahili	22	54.2	3.25	86.6	1,244
126	0.429	Komorlar	21	43.8	3.52	85.3	831
127	0.418	Malawi	34	58.5	6.08	62.2	268
128	0.397	Zimbabve	24	25.0	2.67	38.7	714
129	0.396	Etiyopya	27	50.3	3.72	91.1	454
130	0.388	Liberya	33	47.3	4.95	74.8	414
131	0.364	Gine-Bissau	21	52.1	1.43	63.3	494
132	0.359	Sierra Leone	24	47.8	4.71	84.3	635
133	0.355	Burundi	18	55.0	3.6	22.9	251
134	0.355	Gine	20	50.7	1.83	82.6	492
135	0.352	Orta Afrika Cumh.	21	48.6	1.99	92.9	483
136	0.351	Eritre	26	36.2	2.4	46.8	504
137	0.344	Mali	27	56.4	5.12	79.9	694
138	0.343	Burkina Faso	31	61.4	3.52	84	634
139	0.34	Çad	17	44.6	1.62	74.2	1,035
140	0.327	Mozambik	27	59.3	4.88	69.3	565
141	0.304	Kongo Cumhuriyeti	20	39.3	2.89	76.1	3,154
142	0.304	Nijer	26	54.6	4.16	80.5	395